

Mednarodni prevajalski simpozij Društva slovenskih književnih prevajalcev

NOVA GORICA, 7.–9. oktober 2022

POVZETKI PRISPEVKOV

Izbrani temi simpozija:

Prevajanje skatološkega besedišča in erotične književnosti
Prevajanje leposlovnih in humanističnih besedil iz francoščine in v francoščino

Dr. Đurđa Strsoglavec

Žan Nemožan in Janez Zmehčanež (o srbskem in slovenskem prevodu francoske erotične poezije)

Prispevek predstavlja izbora in prevoda francoske erotične poezije, ki sta ju pripravila prevajalca Danilo Kiš (*Bordel muza, antologija francuske erotske poezije*, ¹1972, ²1985) in Aleš Berger (*Razvratne muze, francoska erotična poezija*, ¹1989, ²2017), in njune prevodne rešitve tabuiziranega besedišča oziroma govorice erotične poezije. Ker sta D. Kiš in A. Berger prevedla tudi Queneaujeva »jezikovna eksperimenta« *Vaje v slogu/Stilske vežbe* in *Cica v metroju/Caca u metrou*, bo nekaj besed posvečenih tudi temu.

Aleš Berger

Kako razvratne so postale slovenske muze

V prispevku se bom poskusil spomniti svojih prevajalskih srečevanj s francosko erotično poezijo, kot so se zaokrožila v antologiji z naslovom *Razvratne muze*, ki je izšla leta 1989 pri Cankarjevi založbi. Povedal bom, katere tabuje (tematika, besedišče) je kršila in na kakšne načine, in omenil nekaj javnih odzivov, ki jih je doživela. Vzporedil jo bom s sočasnimi prevodi erotične proze, zlasti francoske, ki so takrat izhajali v zbirki »Dotik« pri DZS, mogoče pa tudi z antologijico *Fuk je Kranjcem kratek čas*, ki je približno takrat objavila slovenske dosežke na tem področju. Vsekakor bom v ilustracijo povedanega prebral vsaj dva svoja prevoda francoskih »kosmatink«, kar bo, upam, razvnelo nekaj debate.

Dr. Nada Grošelj

Prevajanje obscenosti v antičnih besedilih

Razvpit dejavnik, zaradi katerega utegne prevod ustvariti povsem drugačen vtis kot izvirnik, so slogovni premiki, med njimi cenzura ali olepševanje besedil. O klasični antiki so njeni privrženci v 18., 19. in celo še v 20. stoletju gojili in širili v marsičem nestvarne predstave: v književnosti se je poudarjala visokomiselnost »starih«, medtem ko so (ne tako redki) vulgarnejši odlomki in besedila ostajali neprevedeni ali bili ponedolženi do neprepoznavnosti.

Tina Mahkota

Od pisem do procesov: Prevajanje »obscenosti« v delih Jamesa Joycea

Ob stoletnici izida enega najpomembnejših modernističnih romanov, Joyceovega *Ulikseasa*, ki je bil zaradi nazornih omemb čutnosti, telesnih funkcij in izločkov, (avto)erotizma, seksualnosti in drugih ikonoklazmov predmet zgražanja, cenzure in prepovedi na obeh straneh Atlantika vse od prve revijalne objave leta 1919 do petdesetih let 20. stoletja, bom v prispevku osvetlila nekaj značilnih mest, ki vsebujejo skatološko in erotično besedišče v prevodu Janeza Gradišnika (Državna založba Slovenije, 1967-68). Njegov pretanjeni prevod z bogatimi opombami je bil izjemno odmeven, leta 1969 je zanj dobil nagrado Prešernovega sklada. V drugem delu prispevka bom predstavila nekaj zgledov in razmislekov o svojem prevodu Joyceovih *Pisem Nori* (Beletrina, 2012) ter orisala njihovo genezo, zgodovino objav in recepcijo prevoda – tudi v luči pomislekov o voajerizmu. Ti besedni izlivi so bili navsezadnje namenjeni samo očem mladega para. Če menimo, da so Joyceova erotična pisma literarni artefakti, pomembni za snovanje in razumevanje njegove literature, nas tem bolj zanimajo izgubljena (uničena?) pisma Nore Barnacle.

Dr. Andrej Zavrl

Spolno-seksualna nenormativnost v slovenskih prevodih Danteja in Chaucerja

Prispevek bo z analizo dveh primerov, vzetih iz Dantejeve *Božanske komedije* in Chaucerjevih *Canterburyjskih povesti*, odgovarjal na vprašanje, kako moderni slovenski prevodi ravnajo s srednjeveškimi koncepti spolne in seksualne nenormativnosti. Dante v sedmem krogu Vic sreča dve skupini nečistnikov: v prvi gruči so sodomiti, v drugi pa ti, za katere eden med njimi, pesnik Guido Guinizelli, pojasni: »Nostro peccato fu ermafrodito«. Pripovedovalec Chaucerjevega »Velikega prologa« pa opisovanje Odpustkarjevih domnevno deficitarnih sekundarnih spolnih znakov povzame z verzom »I trowe he were a geldyng or a mare«, kar nadgradi še interakcija med Krčmarjem in Odpustkarjem, ki zaide v območje skatoloških žaljivk. Kakšen je torej hermafroditski greh in kdo je skopljen konj oziroma kobila v besedilih in parabesedilih izhodiščnega jezika in ciljnega jezika?

Francesca Novajra

Emancipacija skatološkega jezika v književnosti za otroke

Kaj je »skatološko besedišče« v knjigah za otroke in kakšna je njegova vloga? Prispevek se bo posvetil pregledu tabuiranih besed in njihovi osvobajajoči vrednosti, nasladi in smehu ob tistem, kar so imele družbene konvencije nekoč za »prepovedane besede« in se nanaša na telesne funkcije – od smeha, ki velja za nespodobnega, do emancipatornega smeha, kot ga je opredelil Gianni Rodari v svojem delu *Grammar of Fantasy*. Spregovorili bomo o razvoju teh tem v izvorni in prevodni italijanski književnosti za otroke zadnjih desetletij.

The Emancipation of Scatological Language in Children's Literature

What is "scatological vocabulary" in children's books and what is its function? An overview about taboo words and their liberating value, the delight in using and laughing about what were once considered by social conventions as "forbidden words" referring to bodily functions. From a laughter considered indecent to an emancipatory laughter, as Gianni Rodari wrote in his *Grammar of Fantasy*; how things have evolved in the last decades in children's literature and in translation.

Dr. Eva Valvo

Prevajanje nordijske književnosti za otroke v italijanščino med tabuji in mejami

Ko govorimo o nordijski književnosti za otroke, imamo morda v mislih Hansa Christiana Andersena, Selmo Lagerlöf ali Astrid Lindgren, in vendar ta obsega še kaj drugega kot »velika imena« iz preteklosti. Sodobna književnost za otroke je v nordijskih deželah zelo plodna in živa. Če poskusimo izpostaviti njene skupne značilnosti, lahko omenimo splošno težnjo po kljubovanju tabujem in premikanju meja. Sodobna nordijska književnost za otroke se rada loteva tem, težavnih za mlade bralce, kot so disfunkcionalne družine, zasvojenosti, smrt, bolezen, spolnost itd. Vendar so med različnimi deželami očitne kulturne razlike v tem, kaj lahko povemo otrokom in česa ne. Prispevek bo predstavil nekaj primerov danskih in norveških otroških knjig ter njihovega sprejemanja na italijanskem knjižnem trgu; med njimi so tako že prevedena dela kot dela, ki še poskušajo najti pot do prevoda.

Translating Nordic Children's Literature into Italian between Taboos and Boundaries

When talking of Nordic children's literature, one may think of Hans Christian Andersen, Selma Lagerlöf or Astrid Lindgren, but there is more to it than the "big names" of the past. Contemporary children's literature in the Nordic countries is highly productive and lively. When trying to point out its common feature, one might mention a general inclination to defy taboos and press boundaries. Contemporary Nordic children's literature is keen on addressing sensitive topics for the young readers, such as dysfunctional families, addictions, death, sickness, sex and so on. But there are obvious cultural differences about what it is considered acceptable to tell children and what not in various countries. The paper will present a few examples of Danish and Norwegian children's books and their reception in the Italian book market, both works that have actually been translated and works that struggle finding their way towards translation.

Mag. Krzysztof Zabłocki

»Sodomija, felacija, kunilingus, pederastija – očka, zakaj te besede tako grdo zvenijo?« – nekaj razmišljanj književnega prevajalca o prevajanju erotičnega in tako imenovanega tabuiranega jezika

Ta citat iz muzikala *Lasje* se zdi dobro izhodišče. Prevajanje erotične književnosti in besedišča, povezanega z erotiko, spolnostjo in/ali skatologijo, je naloga, ki lahko velja za kontroverzna, zelo tvegano in potencialno kaznivo, lahko pa tudi sproža vsakršne nesporazume, napačno razumevanje, zgrešene spremembe registra in celo namerno potvarjanje in/ali olepševanje (vse to seveda z najboljšimi nameni). V svojem prispevku bi rad ilustriral te probleme z nekaterimi konkretnimi primeri iz svojih osebnih izkušenj kot književni prevajalec ter z nekaj drugimi primeri, s katerimi sem se srečal v različnih literarnih besedilih in se mi zdijo zanimivi ali, če lahko tako rečem, zabavni. Posebej se bom osredotočil na literarna besedila, povezana z LGBTQ področjem, na katerem sem že več desetletij dejaven kot prevajalec, raziskovalec in aktivist.

“Sodomy, Fellatio, Cunnilingus, Pederasty – Father, why do these words sound so nasty?” – some reflections of a literary translator on translating erotic and the so-called taboo language

This quote from a lyric from *Hair* seems a good starting point. Translating erotic literature and vocabulary relating to eroticism, sex and/or scatology is a task that can be regarded as controversial, highly risky and potentially engendering offence, as well as prone to all kinds of misunderstanding, misinterpretation, misplaced change of register and even deliberate falsification and/or euphemisation (of course all that done with the best of intentions). In my paper I'd like to illustrate these problems with some specific cases derived from my own personal experience as a literary translator and some other examples that I encountered in various literary texts and which I found interesting or, if may I say so, amusing. My special focus will be on literary texts of LGBTQ interest – an area in which I have been active for a few decades as a translator, researcher and activist.

Ervin Fritz

Prevajanje skatološkega besedišča in erotične književnosti

V svojem prispevku avtor poskuša razumeti, kako slovenski narod kljub svojim častitljivim stoletjem ostaja brez svojih kletvic, skoraj brez ljudske kosmate poezije, torej, kaj ga je ohranjalo v prvoobhajilski fazi duševnega razvoja. Potem nekaj malega sklepa, kako to vpliva na pisanje in prevajanje krepkejših erotičnih besedil.

Mag. Dušanka Zabukovec

**Brazda, brizga, breskvica, fička, finka, fufljica, šiška, roža, špranjica:
Razmišljanje o prevajanju drame Eve Ensler *Vaginalni monologi***

Izraz skatologija ali koprologija prihaja iz grščine in pomeni preučevanje iztrebkov v povezavi s hrano, zdravjem in boleznimi (okatos pomeni gnoj, iztrebki), povezana pa je tudi s spolnim fetišizmom in s toaletnim humorjem. Odnos do te teme je lahko veseljaški ali pa izraža gnus

do sebe in mizantropijo. Po SSKJ-ju je skatologija obsedenost z iztrebki, preučevanje iztrebkov (v medicini in biologiji) ali obscenost. Termania ponuja še širši nabor izrazov: obscenost, opolzkost, lascivnost, prostaškost, umazanost, ostudnost, poželjivost, pohotnost, pikantnost, začinjenost, žgečkljivost, pohujšljivost, opolzek izraz, obsedenost z iztrebki. Če znanstvene in slovarske definicije presadimo v vsakdanji besednjak, se kot bi mignil najdemo med žaljivkami, zmerljivkami in kletvicami. Pisatelji so se v preteklost veliko ukvarjali z obscenim izrazoslovjem, tudi nič kaj čistunski niso bili. In kako sem se tega lotila, ko sem – morda v trenutku zmedenosti – sprejela naročilo, naj prevedem dramo Eve Ensler *Vaginalni monologi*?

Dr. Katja Zakrajšek

Spolno nevtralni jezik in literarni prevod

Jezikovni izrazi spola, spolnih percepcij in identitet se spreminjajo skupaj z družbo. Najbolj sveže in verjetno najtežavnejše vprašanje v slovenščini kot visoko ospoljenem jeziku je spolno nevtralno izražanje in/ali izražanje nebinarnosti. Prevajalke_ci ne moremo čakati na ustaljene in preizkušene rešitve, da bi se lotevali izvirkov, ki vključujejo in tematizirajo to plast jezika. Za izhodišče mi bo služil primer iz lastne prakse (*Dekle, ženska, druga_i* Bernardine Evaristo). Predstavila bom svoj proces informiranja in prevodnega odločanja o jezikovni upodobitvi nebinarnega lika v tem romanu, očrtala trenutno stanje v slovenščini (jezikovna praksa, priporočila zagovorniških organizacij, prve jezikoslovne obdelave), dotaknila pa se bom tudi spolne nevtalnosti in izražanja nebinarnosti v nekaterih drugih jezikih (zlasti v francoščini).

Živa Čebulj

Strategije prevajanja neizraženega spola in števila v poeziji: primer Andrée Chedid

V referatu so na primeru prevoda poezije Andrée Chedid zbrane strategije prevajanja poezije, kjer spol lirskega subjekta v izvirnem jeziku ni izražen, ustroj ciljnega jezika pa zahteva določitev spola. Ob poudarku, da je nevtalnost določenega spola arbitrarna in da je poezija področje jezika, kjer je možna visoka stopnja fleksibilnosti slovnice oz. kreativnosti pri iskanju novih poti znotraj danosti ciljnega jezika, se referat na svoj način vključuje v diskusijo o spolno občutljivi rabi jezika in obenem z zbiranjem poetičnih in ustvarjalnih ubesedovalnih strategij širi možnosti spolno občutljive rabe slovenščine. V manjši meri se posveča tudi jezikovni danosti slovenskega jezika, kjer je za neednino možna izbira med množino in dvojino, s čimer je možno pomen pesmi preusmerjati k različnim interpretacijam.

Dr. Nadja Dobnik

»Če zmore francoščina, zmore tudi slovenščina« – odnos do slovenščine skozi prizmo prevajanja

»Če zmore francoščina, zmore tudi slovenščina, samo potruditi se je treba.« Ta slovita misel Radojke Vrančič se je sicer nanašala na Proustove dolge stavke, je pa brez dvoma vodilo prevajalcev iz vseh jezikov. Francoščina je eden od jezikov, iz katerega je prevedena izjemno

pestra paleta umetniških besedil najrazličnejših obdobj in literarnih smeri. Obenem z umetniško vrednostjo besedil ti prevodi odražajo tudi izjemno vitalnost slovenščine in predstavljajo neprecenljiv in podcenjen prispevek k razvijanju izraznih možnosti slovenščine. Obenem bo skušal prispevek skozi osebno izkušnjo – prevajalsko, učiteljsko in založniško – osvetliti vprašanje, kaj v današnjem času za ustvarjalno moč prevajanja pomenita prevodoslovje kot znanosti o prevajanju in sobivanje s strojnimi prevajanjem.

Dr. Primož Vitez

Francoski naglas in prevajanje v slovenščino

Naglaševanje je ena izmed temeljnih posebnosti francoskega jezika. Dejstvo, da je v francoski naglasni enoti sistematično naglašen zadnji zlog, ima nekaj bistvenih posledic, ki vplivajo na razčlemba francoskih izvirnikov, zasnovu prevajanja in na prevajalske odločitve. Naglas vpliva zlasti na zvočno (govorno) podobo literarnega jezika, tako da je upoštevanje naglaševanja načeloma manj pomembno pri prevajanju proznih besedil, bolj pa pri tistih besedilih, ki se ukvarjajo z jezikovnim zvenom. Tu ne moremo izvzeti niti nekaterih pripovednih besedil, ki imajo videz proze, a svoj učinek dosegajo tudi z ritmiziranjem. Pri analizi najrazličnejših oblik pesniškega jezika je francoski naglas nespregledljiv segment splošne podobe in akustičnega učinkovanja teksta. Francosko naglasno melodiko je nemogoče nedotaknjeno prestaviti v ciljni jezik, ker je naglaševanje v slovenščini tako temeljno drugačno. Mogoče pa je zvočno specifikum francoščine pri prevajanju upoštevati in iskati rešitve, ki bodo v prevodu omogočale sorodne jezikovne in poetske učinke, če že ni mogoče doseči zvočne ekvivalence.

Pričujoči prispevek črpa večino svojih pojasnil iz prevajalske izkušnje ob razmislekih o francoskem pesniškem jeziku, posebej v verzificiranih gledaliških besedilih in poeziji.

Jana Pavlič

Prevajanje Koltèsa: od teorije k praksi

Avtorica opisuje specifično pot od svojih prevodov iger *Roberto Zucco* in *V samoti bombažnih polj* do uprizoritve in predstave ter kako lahko prevajalec sodeluje v ustvarjalnem procesu mizanscene. Izhajajoč iz del Octavia Paza in njegove izjave, da govoriti tuj jezik pomeni obnoviti enotnost začetka, razmišlja o tem, da je bilo prevajanje Koltèsa zanjo izziv, tako kot prevajanje Gillesa Deleuza, Jacquesa Derridaja, Georges Feydeauja ali Samuela Becketta: v slovenščino prenesti specifičnost jezika, sloga velikega avtorja. Prevajalci za gledališče vodijo razpravo o tem, ali je treba prevajati v stiliziranem ali realističnem jeziku, ali je treba besedilo prenesti v lokalni kontekst jezika prevoda ali ohraniti vse posebnosti izvirnega jezika in konteksta. Avtorica ugotavlja, da je zanjo najpomembneje, da je jezik prevoda tekoč in da čim bolj povzema raven sloga originala. Veliki avtor je vedno univerzalen in vedno vodi prevajalca tja, kamor mora, če mu prevajalec zaupa, in Koltès je velik avtor.

Štefan Baldeck:

Strategije prevajanja slenga v romanu *Čefurji raus* v francoščino (posnetek)

Delo *Čefurji raus* Gorana Vojnovića še vedno spada med največje uspešnice slovenske literature zadnjih desetletij. Roman predstavlja problematiko priseljencev in njihovih potomcev, ki so prišli delat v Slovenijo iz južnih delov nekdanje Jugoslavije. To problematiko poznamo tudi v Franciji, kjer se priseljevanje odvija že več kot stoletje. Uspeh književnega dela je povezan z izrednim jezikovnim mojstrstvom, saj je Vojnoviću uspelo fužinski sleng implementirati v literarno obliko. Strukturo besedila dobro opiše literarni kritik Urban Zorko v svojem članku »Vodič po vesti neke večine«, ko zapiše, da »Vojnović ustvari polnovreden amalgam slovenščine in balkanskih jezikov«. Glavni izziv prevajanja tega romana v francoščino je, kako pokazati in jezikovno prenesti francoskemu bralcu posebnost fužinskega slenga, mešanico ljubljansčine in »balkanščine«, ki izvira predvsem iz srbščine, a tudi iz bosanščine, hrvaščine in turščine. Prva strategija je razložiti in v francoščini ohraniti t. i. »balkanski kontekst«, ob čemer je treba izpostaviti pomembnost stavčnega ritma, komično moč izrazja in estetsko vrednost določenih stavčnih struktur. Druga strategija je izbira ustreznega francoskega slenga v monologih, dialogih in izboru posebnega zastarelega izrazja.

Mag. Barbara Pogačnik

Pesniško raziskovanje jezika v prevodu v francoščino

V prispevku bodo na primerih različnih prevodov različnih prevajalcev poezije v francoščino opisani nekateri problemi, ki nastanejo, kadar se prevajalec drži besed namesto pomena, hkrati pa tudi ustvarjalne možnosti pri preseganju razlik med jezikoma. Glede na dejstvo, da je pesniški jezik najgloblja avantura v jeziku, lahko preizkusimo trditev, da je stopnja parafraziranja idiomatskih izrazov in fraz tudi stopnja raziskovalnosti, torej ustvarjalnosti v prevodu. Obravnavane bodo tudi naslednje teme: potreba po zgostitvi izraza oziroma ekonomičnost v jeziku, ki je včasih mogoča, včasih pa nikakor ne; postopek kompenzacije (premestitve) bodisi zaradi sintaktičnih bodisi zaradi pomenskih potreb, ter prevodi neologizmov in imaginacijskih metafor.

Zarja Vršič

Vaja dela mojstra: kritičen pogled na lastne pesniške prevode

Zvočnost, izmuzljivost pomena in sintaktična gibkost so tisto, zaradi česar navadno govorimo o težavnosti prevajanja poezije. V primerjavi s prozo je zanašanje na prevajalčevo lastno interpretacijo pri prevajanju pesniških besedil še toliko bolj prisotno, prevajalec pa je vedno nekje »na odprtem«. V prispevku bom predstavila nekaj svojih nagrajenih pesniških prevodov iz francoščine v slovenščino, ki so nastali pred nekaj leti in za katere danes menim, da bodisi jezikovno bodisi na splošno niso najustreznejši, ter ponudila nekaj možnih rešitev. Z osebne perspektive bom v povezavi s tem razpravljala o vlogi, ki jo pri mladih, še neuveljavljenih prevajalcih igrata samozavest in razvijajoče se prevajalske kompetence.

Srečko Fišer

Stanko Vraz, prevajalec Petrarca

Znano je, da je bil Francesco Petrarca glavni pesniški vzornik Franceta Prešerna; a prvi slovenski prevajalec Petrarca ni bil Prešeren, marveč deset let mlajši Stanko Vraz. Ambiciozni mladenič je tedaj skupaj s Franom Miklošičem snoval pesniški almanah, ki naj bi slovenskemu bralcu predstavil svetovno poezijo. Pripravlja ta zbornik je pridno prevajal najrazličnejše pesnike od antike do romantičnih sodobnikov. Dogodki se niso odvijali po njegovih željah, uvidel je, da zbornik ne bo mogel iziti. Prevodi, bolj rečeno osnutki, so ostali v rokopisu, kot sicer tudi njegovo pesniško delo v slovenščini sploh. Vraz se je čedalje bolj usmerjal k ilirizmu in si s tem prislužil pikro Prešernovo oznako *narobe Katon*, po kateri je med Slovenci še skoraj dve stoletji kasneje najbolj in skoraj edino znan. Uveljavil pa se je kot eden najpomembnejših hrvaških romantikov in tudi prevajalec ključnega pomena. Vrazova slovenska dela so bila večidel objavljena šele sto let po njegovi smrti, tako tudi njegovi prevodi. Zato - a še bolj zaradi negativne stigme - ni obveljal za začetnika slovenskega književnega prevajanja v pravem pomenu besede, kar bi si sicer zaslužil. Čeprav Vrazovih (ohranjenih) slovenskih prevodov Petrarca ni veliko in jim ni bilo dano ustvariti kontinuitete, si končno zaslužijo pozornost kot prvo slovensko prevajalsko srečanje z esenco svetovne ljubezenske lirike.

Vinko Avsenak

Bratje Sovrè v prvi svetovni vojni (predavanje)

Anton Sovrè, nestor slovenskega prevajalstva, po katerem se imenuje tudi najvišja nagrada za prevajalske dosežke na Slovenskem, se je v prvi svetovni vojni odlikoval tudi kot častnik avstro-ogrske vojske. V njej je služil od začetka do konca vojne, najprej v Galiciji in Karpatih, potem na soški fronti, zadnji dve vojni leti pa v vojaški upravi zasedene Črne gore na Cetinju, kjer je bil tudi okrajni poveljnik. Ohranila so se pričevanja, iz katerih izhaja, da je bil zelo priljubljen med tamkajšnjim prebivalstvom. Oktobra 1914 ga je v Galiciji hudo ranil v glavo drobec granate in posledice te rane je čutil vse življenje. Dokaj neznano je, da je imel Anton še štiri brate, Karla, Franca, Janeza in Boltežarja, ki so prav tako kot častniki in podčastniki služili v prvi svetovni vojni, še manj pa je znano, da so ti s svojim delovanjem sami ali preko svojih potomcev prispevali k bogatenju kulturne dediščine na Slovenskem.